

Wprowadzenie

Rynek pracy to złożony mechanizm podlegający wszechstronnym oddziaływaniom. Na skutek ustawicznych i dynamicznych przemian zachodzących we współczesnej gospodarce, takich jak rozwój naukowo-techniczny czy procesy globalizacji, podlega on ciągłym przemianom strukturalnym. Płynące z gospodarki impulsy i zmieniające się otoczenie powodują ewolucję tradycyjnych instytucji rynku pracy. Jedną z nich jest stosunek pracy, ukształtowany jeszcze na gruncie ustawodawstwa fabrycznego, którego punktem odniesienia była praca skooperowana (wykonywana przez zespoły pracowników zgrupowanych w jednym miejscu i tym samym czasie pod nadzorem pracodawcy)¹.

Obecnie coraz częściej, w praktyce związanej z nawiązywaniem stosunku pracy, zauważyć można tendencje do odchodzenia od tradycyjnej umowy o pracę, zawieranej na czas nieokreślony, w kierunku bardziej elastycznych form odbiegających od klasycznego wzorca.

Celem niniejszej rozprawy jest określenie roli i znaczenia nietypowych² form zatrudnienia we współczesnej gospodarce rynkowej oraz zbadanie ich wpływu na obniżanie kosztów zatrudnienia i poprawę konkurencyjności stojących je przedsiębiorstw. **Tezę przewodnią** pracy stanowi twierdzenie, iż **stosowanie nietypowych form zatrudnienia jest jednym ze sposobów ograniczania kosztów pracy w przedsiębiorstwach**. Autorka stawia także hipotezę, iż szersze korzystanie z tychże form, mogłoby stymulować rynek pracy poprzez aktywizację zawodową wielu grup społecznych, a w konsekwencji przyczynić się do przywracania równowagi na rynku pracy, czyli do zmniejszania bezrobocia. W tym kierunku zmierza także model *flexicurity* promowany w dokumentach Unii Europejskiej.

W celu udowodnienia tezy niniejszej rozprawy autorka dokonała analizy nietypowych form zatrudnienia w Polsce w kontekście możliwości prawno-organizacyjnych i społeczno-ekonomicznych ich stosowania oraz ukazała korzyści ekonomiczne płynące z wprowadzania atypowych form zatrudnienia. W niniejszej dysertacji autorka starała się zebrać i uporządkować wiedzę o nietypowych formach zatrudnienia oraz zanalizować ich wpływ na kształtowanie

¹ A. M. Świątkowski, Indywidualne prawo pracy, Gdańsk-Kraków 2001, s. 18.

² Zamiennie stosuje się terminy: „atypowe”, „elastyczne”, „nowe” formy zatrudnienia, szerzej o tym w I rozdziale pracy.

się rynku pracy w Polsce. Realizacja tak postawionego celu wymagała zastosowania dwóch metod badawczych, tj. pogłębionych studiów literaturowych oraz przeprowadzenia badań empirycznych. Dysertacja ma charakter interdyscyplinarny, autorka analizuje w niej zarówno aspekty prawno-organizacyjne, jak i ekonomiczne nietypowych form zatrudnienia.

Praca składa się z pięciu rozdziałów podzielonych na kilka podrozdziałów. Każdy rozdział kończy krótkie podsumowanie obejmujące najważniejsze zagadnienia ujęte w danym rozdziale.

Pierwszy rozdział ma charakter wprowadzający. W oparciu o literaturę scharakteryzowano w nim istotę i znaczenie elastyczności rynku pracy oraz czynniki stymulujące jego deregulację. W tej części autorka wyjaśnia termin „nietypowe formy zatrudnienia”, dokonuje ich klasyfikacji oraz analizuje czynniki determinujące ich rozwój. Przedstawia także teoretyczne modele zatrudnienia, które pomagają wyjaśnić przyczyny ekspansji nietypowych form świadczenia pracy, jak też mogą stanowić dodatkowe narzędzie w zarządzaniu zasobami ludzkimi w przedsiębiorstwach.

Nietypowe formy zatrudnienia, w jakich może być kształtowany stosunek pracy, nie są kategorią homogeniczną. Dlatego też w rozdziale drugim omówiono poszczególne rodzaje tychże form, w kontekście możliwości prawnych ich stosowania w polskiej praktyce gospodarczej oraz przedstawiono ich wady i zalety, zarówno z punktu widzenia pracownika, jak i pracodawcy. Na kanwie dostępnych danych statystycznych analizie poddano także zakres występowania atypowych form zatrudnienia w Polsce oraz w Europie.

W literaturze przedmiotu nietypowe formy zatrudnienia wymieniane są jako jeden z czynników mogących stymulować wzrost zatrudnienia¹ i ograniczać poziom bezrobocia strukturalnego i koniunkturalnego², dlatego też w kolejnych rozdziałach autorka analizuje zjawisko bezrobocia w Polsce oraz bada wpływ nietypowych form zatrudnienia na obniżanie kosztów pracy, które są jednym z podstawowych bodźców determinujących decyzje pracodawców o tworzeniu bądź likwidacji miejsc pracy.

Rozdział trzeci jest próbą charakterystyki bezrobocia w Polsce. W tym celu autorka przytacza wybrane teorie ekonomiczne, jak też analizuje przyczyny, które spowodowały pojawienie się tego niekorzystnego zjawiska na największą w Europie skalę. Autorka, badając polskie bezrobocie poprzez pryzmat danych statystycznych, przedstawia także społeczne, psychologiczne i obyczajowe konsekwencje tego zjawiska.

Sednem rozważań objętych niniejszą pracą jest rozdział czwarty. Odwołując się do literatury przedmiotu, autorka wyjaśnia tu pojęcie kosztu pracy oraz na

¹ *M. Kabaj*, Mechanizmy tworzenia i likwidacji miejsc pracy w polskiej gospodarce, [w:] *R. Horedeński, C. Sadowska-Snarska*, Rynek pracy w Polsce na progu XXI wieku, Warszawa–Białystok 2003, s. 63.

² Elastyczne formy zatrudnienia i organizacji pracy w Polsce a popyt na pracę w Polsce, pod red. *E. Kryńskiej*, Warszawa 2003, s. 14.

podstawie dostępnych danych statystycznych, analizuje wysokość i strukturę kosztów pracy w Polsce i niektórych krajach europejskich. Na przykładzie wybranych form nietypowego zatrudniania, zbadana została także ekonomiczność wprowadzania tychże form w miejsce klasycznego stosunku pracy.

Dopełnieniem studiów literaturowych, jak też analiz i wycień przedstawionych w niniejszym rozdziale, były badania ankietowe przeprowadzone przez autorkę w 2006 r. Rozdział piąty jest prezentacją i analizą wyników tych badań.

Złożoność prezentowanych zagadnień powoduje, iż niniejsza rozprawa nie wyczerpuje tematyki nietypowych form zatrudnienia, a przedstawiane kwestie mogą być dyskusyjne i jednocześnie stanowić impuls do dalszych rozważań i obserwacji tego zjawiska.

Pomimo wielu kontrowersji pojawiających się w dyskusjach na temat nietypowego zatrudniania, z którymi autorka częściowo się zgadza, dotyczących zagrożeń dla pracowników, wynikających z braku stabilnego i bezpiecznego stosunku pracy oraz możliwości tworzenia segmentacji na rynku pracy, autorka ocenia nietypowe formy zatrudnienia jako zjawisko korzystne, o niewyczerpanym jeszcze potencjale.

Podstawę do powstania niniejszej pracy stanowiła literatura przedmiotu, akty prawne regulujące omawiane zagadnienia wraz z orzecznictwem oraz własne badania ankietowe. W szerokim zakresie autorka korzystała z materiału statystycznego, zarówno polskiego (GUS) jak i zagranicznego (Eurostat).